

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataide

2024

Elina Lehtoranta

Koko tarina

– Girl Power kohtaa Helmut Newtonin

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataide

2024 | 36 sivua

Elina Lehtoranta

Toinen puoli, koko tarina

- Girl Power kohtaa Helmut Newtonin

Kuvataiteen opinnäytetyössäni tutkin miten feministinen teoria taipuu valokuvataiteilija Helmut Newtonin alastonkuviin, sekä niistä inspiroituneen performanssiahmonin käyttöön kokeellisessa elokuvassa. Opinnäyte on taiteellinen tutkimus ja sen taiteellinen arvioitava osuus on kokeellinen elokuva. Varsinaiseen taiteelliseen työskentelyprosessiin kuuluu myös kuluneen vuoden aikana tekemäni toiminta performanssiahmonin kanssa, sekä hahmon sisällyttäminen erilaisiin taiteen tekemisen menetelmiin ja produktioihin. Tämä työskentely on luonut tietoperustan lopulliselle teokselleni Toinen puoli, koko tarina, joka on yksikanavainen videoteos. Tämän perustan kautta tutkielmani sisältää myös paljon hiljaista tietoa, jota ei tutkielmassa avata.

Tämä kirjallinen osuus käsittelee taiteellisen tutkimisen teoriaa, sekä perehtyy feminismiin viitekehukseen taiteellisen toiminnan kautta, sekä alan julkaisuihin tukeutuen. Käyn läpi feminismin historiaa ja teoriaa niin elokuvakerronnan kuin muunkin visuaalisen kulttuurin osa-alueiden avulla. Tämän osuuden on tarkoitus avata naisen asemaa yhteiskunnassa

Keskeisiin lähdekirjoittajiini naisen representaatiosta kuuluvat muun muassa Judith Butler, Tarja Savolainen ja Kaarina Nikunen. Taiteellisen tutkimuksen menetelmien auki kirjoittamisessa käytän Juha Varton teoriaan pohjautuvaa menetelmää, jossa teos etäännytetään tutkittavaksi ja palautetaan menetelmällisesti kohti lähtöpistettään

Asiasanat: Helmut Newton, feminismi, kokeellinen elokuva, taiteellinen tutkimus

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Fine Arts

2024 | 36 pages

Elina Lehtoranta

The whole story

When Girl Power meets Helmut Newton

In my fine arts thesis, I researched how feminist theory bends to photographer Helmut Newton's nude photos, as well as the use of my performance character inspired by them in an experimental film. The thesis is artistic research and its artistic evaluated part is a piece of videoart that is a one channel film.

. Thesis also includes working with my performance character over the past year, as well as incorporating the character into different methods of making art.

This literary part deals with the theory of artistic research and familiarizes itself with the framework of feminism through artistic activity, as well as relying on publications in the field. I go through the history and theory of feminism with the help of film narrative and other aspects of visual culture.

My main source authors about the representation of women include such names as Judith Butler, Tarja Savolainen and Kaarina Nikunen.

I use Juha Varto's theory to open up the methods of artistic research.

Keywords:

Helmut Newton, feminism, experimental film

Sisältö

1 Johdanto	5
2. Lähtökohdat, tavoitteet ja tutkimusmenetelmät	8
2.1 Taiteeni lähtökohdat	8
2.1.1 Työryhmä ja tekniikat	9
2.2 Tutkielman lähtökohdat	11
2.3 Helmut ja Minä = Naked Lady	13
2.3.1 Vamma ja seksuaalisuus	14
3. Kaiken takana on nainen	16
3.1 Aallon harjalla	16
3.2 Feministinen teoria ja taiteellinen tutkimus	17
3.3 Naisen kuvaaminen	18
4. Helmut Newton ja naiset	20
4.1 Alice Springs	24
4.2 Minä	25
5. Taiteen etiikka ja tulkinta	27
5.1 Moraali	27
5.2. Girl Power ja teosten tulkinta	29
5.3 Tekijän kuolema	30
6. Päätelmät	32
Lähteet	34

1 Johdanto

Työstin syksyllä 2023 valokuvan historian kurssia varten nykyaikaistetun version valokuvaaja Helmut Newtonin Nudes-teemasta. Hahmosta tuli performatiivinen alter egoni, joka ilmestyi myös sosiaaliseen mediaani. Ristin hänet Naked Ladyksi. Hahmoni debytoi talvella 2024 Vilnan Taideakatemiassa Kuno express -performanssikurssilla. Esiinnyin hahmona kansainvälisessä liveperformanssissa. Kesällä palasin Vilnan Taideakatemiaan interaktiivisen taiteen kurssille ja jätin Naked Lady hahmoni alkuperäiset vaatteet osaksi taiteilijaryhmäni motorisoitua, feminististä installaatioteosta *Hydrologic*. Tämä installaatio pohjautui Astrida Neimanis'n tekstiin *Bodies of Water*. Vaatteiden jättö oli tietynlainen ympyrän sulkeutuminen, vaikka uskon hahmoa vielä käyttäväni.

Olen esiintynyt hahmona pitkin vuotta teoksissani. Sosiaalisen median kautta tästä kiinnostui indieartisti Cool Pinky, joka oli tekemässä ensimmäistä omakustannelevyään. Hän pyysi minua tekemään itselleen musiikkivideon kappaleeseensa *Toinen puoli*. Valitun kappaleen sanoitukset käsittelevät kertojahahmon ristiriitoja sekä ulkokuoren toista puolta, joten koen oman taiteellisen visioni soveltuvan teokseen hyvin.

Tämä prosessi on osa opinnäytteeni taiteellista osiota, lähinnä johdatus siihen. Esiinnyn videolla Naked Lady hahmonani ja artistille loimme oman hahmon, jonka ulkoasusta hän vastasi itse. Ideoimme artistin kanssa yhdessä videon teeman ja sen perusteella tein taiteelliset valinnat ja mietin kuvauspaikat. Kuvattua materiaalia kertyi niin runsaasti, että se toimi itselleni loputtomana inspiraation lähteenä, joten päätin leikata siitä myös niin sanotun directors cutin, joka on genreltään kokeellinen elokuva. Tämä lyhytelokuva on opinnäytteeni varsinainen, arvioitava taiteellinen osuus. Elokuvan nimi on *Toinen puoli, koko tarina*. Siinä pystyin revittelemään ja paneutumaan enemmän oman henkilöahmoni taustaan ja ylipäänsä tuomaan oman visioni esille ilman, että tunnen siitä tuotannollista vastuuta kenellekään Koen, että oli hyvä ratkaisu erottaa artistille tuleva kaupallisempi tuotos ja varsinainen opinnäytteen

taiteellinen osuus toisistaan. Vaikka ajankäytöllisesti se olikin raskasta. Itse musiikkivideo julkaistaan vasta opinnäyteprosessin jälkeen.

Tutkin taiteellisessa työskentelyssäni naiseutta ja marginaalissa olemista. Seksuaalisuuden lisäksi tulee ilmi hyväksytyksi tulemisen kaipuu, halu tulla nähdyksi. Teokseni yleensäkin ammentavat itsestäni ja omasta elämämaailmastani. Tässä teoksessa lisänä on itseni rinnastaminen muihin.

Opinnäytteeni kirjallinen osuus pureutuu feminismiin ja on melko teoreettinen. Avaan feminismiä, niin kirjallisuuden kuin oman taiteellisen työskentelyni sekä Helmut Newtonin teosten kautta.

Olen vammautumisestani asti pohtinut sitä, olenko vammaispoliittinen taiteilija vai taiteilija, jolla on vamma, ja sivuan sitä tässä tutkielmassa. Helmut Newtonillakin oli kenties fetissi kuvata vammaisuuteen liittyvää tematiikkaa alastonkuvissaan, sillä hän käytti rekvisiittana lääkinällisiä apuvälineitä, kuten pyörätuoleja ja kyynärsauvoja ja otti esimerkiksi röntgenkuvia

Työskentelymenetelmäni oli sellainen, että kuvasin mahdollisimman paljon materiaalia. Aina voi poistaa, kohtauksien lisääminen taas äkkiseltään on hankalaa, kun pitäisi pyöräyttää tuotanto uudelleen käyntiin. Molemmissa videoteoksissani toimin käsikirjoittajana, ohjaajana, kuvaajana, leikkaajana, esiintyjänä, tuottajana, animaattorina ja niin edelleen. Tämän työmäärän huomaan olleen täysin ylimitoitettu, kun ajattelee opinnäytteeseen varattua rajallista aikaa. Varsinaiset kuvaukset toteutimme kolmena työpäivänä. Kahtena niistä minulla oli käytössäni myös kaksi apukuvaajaa, joista kumpikaan ei työskentele alalla. Kuvauspäivien työryhmän, kuten näyttelijät, koostimme artistin ja minun sosiaalisista verkostoista.

Kuvauksia varten hankin myös asianmukaiset kuvausluvut. Mutta kuvasimme myös asioita, jotka nimenomaisesti olivat meiltä kielletty. Tällainen kohta oli esimerkiksi liikkuvassa metrossa tanssiminen turvallisuussyihin vedoten. Ymmärrän kiellon, mutta koska budjettini ei riittänyt tyhjän metrojunan vuokraamiseen, niin päätin luottaa taiteelliseen visiooni ja tämän toteuttamisesta suuri kiitos eroottisen tanssin ammattilaiselle, kenet sain

tanssimaan videolleni. Vaikka tein käsikirjoituksen, niin toimimme pitkälti improvisaatioperiaatteella kuvauksissa. Tämä oli ennen kaikkea hauskaa ja inspiroivaa, mutta myös lopullisen editointiprosessin kannalta äärimmäisen uuvuttavaa, enkä missään tapauksessa toteuttaisi teosta enää tällä tavalla.

2. Lähtökohdat, tavoitteet ja tutkimusmenetelmät

Tässä luvussa avaan taiteellisen opinnäytteeni lähtökohtia sekä kerron tutkimuksellisen osuuden teoriasta. Opinnäytteeni on laadullinen, taiteellinen tutkimus, jonka lähtökohtana on oma taiteellinen toimintani. Taiteellisen tutkimuksen teorian luonteen avaamiseen käytän Aalto-yliopiston kuvataiteen tutkimuksen ja opetuksen professorin Juha Varton oppeja teoksesta *Taiteellinen tutkimus*. Muita teoreettisia lähdekirjailijoitani ovat muun muassa, Judith Butler, Kaarina Nikunen, Helena Sederholm ja Tarja Savolainen.

2.1 Taiteeni lähtökohdat

Olen alkujaan maalaritaustainen. Vammautumisenä myötä monet taidemaalauksen vaiheet ovat kuitenkin käyneet haastaviksi. Tämän takia olen herätellyt sisäistä mediataiteen tekijääni. Kuitenkin huomaan käsitteleväni digitaalista materiaaliani kuin maalausta: kerroksittain, luoden uutta, poistaen, lisäten. Maalausprosessin alussa ei voi ikinä tietää teoksen lopullista muotoa. Teos elää ja syntyy läpi prosessin. Editoinnissa ja liikegrafiikassa olen huomannut paljon yhtymäkohtia tähän työskentelytapaan. Ajoittain olen tuntenut löytäneeni jotain itselleni ominaista. Ongelmakseni on kuitenkin muotoutunut se, että maalatessa on aina tietyt lainalaisuudet ja realiteetit, jotka rajaavat teoksen johonkin kiintopisteeseen, esimerkiksi maalaus pohjaan, jonka muotoa tulee harvemmin muutettua kesken työskentelyn, valittuun mediaan, esimerkiksi öljyvärin päälle ei ole suotavaa maalata akryylivärein, tai ylipäänsä niihin materiaaleihin, joita on työhuoneella saatavissa ilman ylimääräistä ostosreissua.

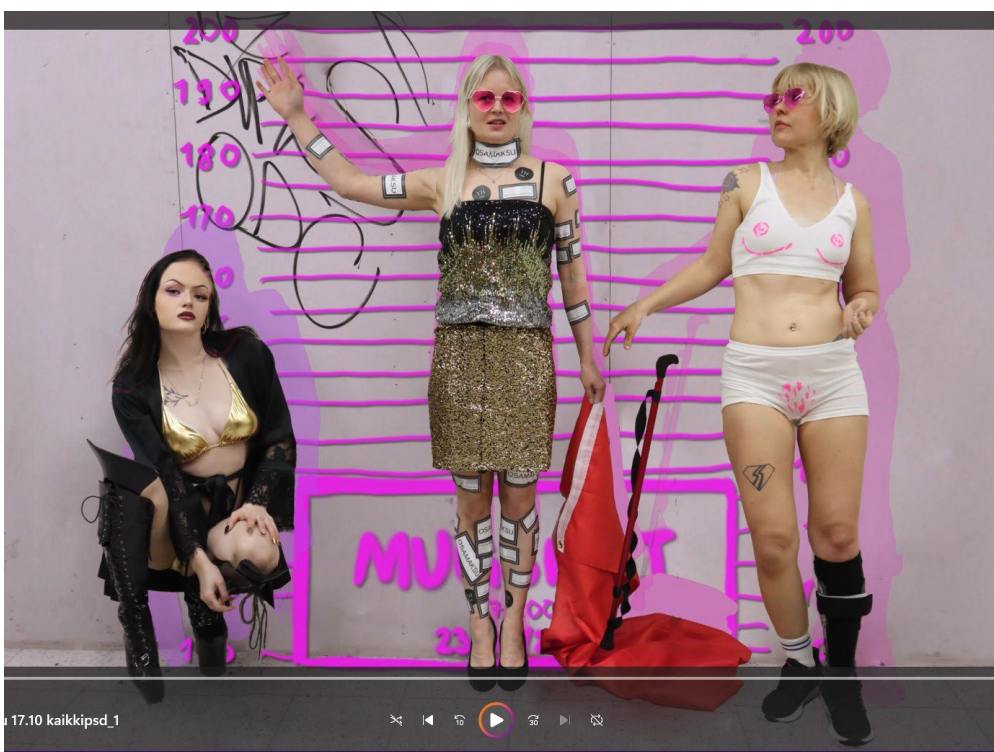
Digitaalisen taiteen kanssa taas kaikki on toisin. On kuin kulkisi karkkikaupassa ja käden ulottuvilla olisi yhtäkkiä kaikki uutuusherikut, joita ei ole ehtinyt maistaa. Tämä loputon herkkulaari ohjasi minua jatkuvasti sivuraiteille, sillä halusin mahdollistaa kaikki keksimäni vitsit ja visuaaliset tehosteet samaan videoteokseen. Käytän yleensäkin teoksissani paljon huumoria, sillä haluan kokea taiteen hauskana. Tämä on itselleni luonnollista. Välillä olin jo valinnut

jonkin taiteellisen linjan ja yhtenäisen estetiikan, mutta sitten taas huomasin tuhlanneeni tuntitolkulla aikaa yksittäisen hahmon maskaamiseen, kun olin saanut jonkin uuden vision. Teokseni eli loppumetreille saakka.

En ole ennen tehnyt näin suurta taiteellista videoprojektia. Aiemmissa yhteistyönä toteutetuissa videoteoksissa olemme toimineet taiteilijaryhmänä silloisten opiskelijatoverieni kanssa, joten tämä on itselleni uutta ja inspiroivaa, olla vastuussa kaikesta. Kyseessä oli kokonaisvaltainen projekti, jota varten olin esimerkiksi valmistellut vaatteita sekä kirjoittanut tuotantosopimuksia ja opetellut itsenäisesti uusia taiteen tekemisen tekniikoita.

2.1.1 Työryhmä ja tekniikat

Videoni kuvauspäivien työryhmänä minulla oli artisti, jonka musiikkia teoksessa on ja kenelle musiikkivideota teen. Hän myös esiintyy teoksessa. Esiintyjinä minulla oli myös yksi ystäväni sekä nuori seksityöntekijä. Toinen ystäväni taasen toimi kuvausassistenttinani ja vasempana kätenäni. Tarpeistoavustajat kuvauspaikoille löytyivät artistin lähipiiristä. Myös hänen musiikkinsa tuottaja on mukana esiintymässä videolla ainoassa miesroolissa. Avustajaksi tulleen artistin siskon otin toiseksi kuvaajaksi ex-tempore paikan päällä, jotta sain kaksi kameraa käyttöön samanaikaisesti.

Kuva 1 ylhäällä. Stillkuva kuvauspäivältä 2. Tätä kuvaa käytin teoksessani Toinen puoli, *koko tarina* photomotion animoituna.

Kuva 2 alhaalla. Kuvakaappaus valmiista videoteoksesta, kohtauksesta, jossa on animoitu kuvaa 1.

Teos yhdistää eri taiteenlajeja kuten musiikkia, kuvataidetta ja performanssia. Esiintymiset tehtiin improvisaatiopohjalta ja kuvasimme paljon materiaalia ohi käsikirjoituksen. Näistä kokosin leikkauspöydällä teokseni. Kaikki suurimmat linjat on kuvattu kahden kameran tekniikalla järjestelmäkameralla ja actionkameralla. Joitakin yksittäisiä tilanteita on tallennettu kännykällä. Editoinnin tein Adobe Premierellä. Opettelin tätä varten myös Adobe After Effectsiä, jotta pystyin tekemään animointeja teokseen. Tämä on ollut eniten aikaa vievin osuus ja suurin kompastuskiveni. Olen opetellut itsenäisesti esimerkiksi photomotion-tekniikkaa, jossa still kuvia animoidaan liikkeen aikaan saamiseksi (kuvat 1 & 2). Valitsin tekniikan siitä syystä, että se näyttää mielestäni visuaalisesti hyvältä. Kuitenkin tekniikan opetteleminen nettitutoriaalien avulla on ollut järjetöntä. On käytännössä mahdotonta oppia käyttämään ennalta itselle tuntematonta liikegrafiikka ohjelmaa ja tuottamaan visuaalisesti uskottavaa jälkeä tässä ajassa, täysin itsenäisesti ilman mitään ennako-osaamista. Yleensä neuvotaan tekemään opinnäytteet ”ponnista siitä missä seisot” metodilla, tarkoittaen hyödyntämään omia vahvuusalueita ja pysymään mukavuussektorilla, mutta jostain käsittämättömästä syystä ajauduin täysin sivuraiteille tekniikan suhteen. En kuitenkaan kadu valintaani, sillä opin valtavasti uusia asioita tässä prosessissa. Piirrosanimaatiot tein Adoben Photoshopilla ja myös tämän tekniikan opettelini tätä prosessia varten.

2.2 Tutkielman lähtökohdat

Varton (2017, 12, 19) mukaan taiteellisessa tutkimuksessa tulee tunnistaa oman taiteellisen toimintansa luonne ja tämän ymmärtämiseksi tuoda taiteen tekijän tieto ja taito julki. Taiteellisen toiminnan tutkimisessa välineet ja tulokset ovat aistisia. Oman tutkielmani aistinen osuus muodostuu taiteellisena työnä syntyneestä kokeellisesta elokuvasta. Kuitenkin tutkielma käsittää myös paljon hiljaista tietoa, eli sitä mitä olen kuluneen vuoden varrella tehnyt ja omaksunut päästäkseni kohti lopullista teostani. Tässä kirjallisessa osuudessa keskityn enemmän teoriaan, enkä avaa kaikkia taiteellisia työvaiheita.

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään pitämään sekä tutkimus, että tutkittava ilmiö ikään kuin samalla viivalla. Oma ilmiönäni tutkin feminismiä. Varto (2017, 22) kirjoittaa, että taiteellisessa tutkimuksessa ilmiö tulee etäännyttää ja palauttaa. Hän tarkoittaa tällä sitä, että ottaessaan ilmiön tutkittavaksi, tutkija joutuu katsomaan sitä ulkoapäin, abstrahoimaan. Tämä tilanne on sitä pyrkimystä vastaan, että normaalisti laadullisessa tutkimuksessa tutkittava ilmiö ja tutkimus kulkevat rinta rinnan. Näin ollen taiteellinen tutkimus on ratkaissut ongelman metodilla, että tutkittava ilmiö tunnustetaan tutkittavaksi ja näin käsitetään sen suhde kaikkeen ympäröivään ja voidaan nähdä ilmiö muuna kuin se pelkästään yksin voisi olla. (Varto, 2017, 21–22.) Etäännyttämisen lisäksi Varton (2017, 21) mukaan ”tutkimisen eräs tehtävä on palauttaa ilmiö siksi, mikä se ehkä on.” Tämä palauttaminen tehdään menetelmällisesti, eli tutkija joutuu tekemisiin ilmiön kanssa. Oma taiteellista työskentelyprosessia ja sen tuloksia tutkittaessa on näin ollen mahdollista saada parempi kokonaisote käsiteltävästä ilmiöstä kuin esimerkiksi yhden teoksen tekemällä. Tällöin tutkijataiteilija palauttaa tutkimansa ilmiön lähemmäs sitä mikä se ehkä on, kohta kohdalta, teos teokselta. Omankin tutkielmani aineistona on vuoden kestänyt, pidempiaikainen työskentely saman aiheen parissa, vaikka lopullinen arvioitava tuotos on yksi teos. Näin ollen olen painiskellut oman tutkittavan ilmiöni, eli feminismin kanssa vuoden päivät ja tämän tutkielman tarkoitus on ikään kuin ottaa niskalenkki siitä.

Kun ilmiö on ensin etäännytetty ja tunnustettu tutkittavaksi, tarkoitus on huomata sen yhteydet ympäröivään maailmaan ja tehdä siitä jotain muuta kuin se mahdollisesti on. Sen jälkeen palauttaminen tapahtuu menetelmällisesti ja oma menetelmäni on taiteellinen, mutta mielestäni myös taideperustainen, sillä käsittelen feminismiä taiteellisen työni lisäksi suhteessa Helmut Newtonin teoksiin. Lopullisena tavoitteena minulla oli saada aikaiseksi kokeellinen elokuva, enemmän kaupalliseksi tarkoitettun musiikkivideoteoksen lisänä.

2.3 Helmut ja Minä = Naked Lady

Tutkielmaani kuuluu myös jo mainittu työskentelyprosessi Helmut Newtonin inspiroiman Naked Lady hahmon parissa. Opinnäytteessäni tutkin Helmut Newtonin naiskuvaa ja peilaan sitä vasten omaa naiskuvaani, sekä käyn vuoropuhelua feminististen teoreetikoiden painotuotteiden kanssa. Pohdin myös taiteen eettisiä ja moraalisia kysymyksiä. Taiteellisella tutkimuksella ja feminismillä voidaan katsoa olevan runsaasti yhtymäkohtia.

Performanssitaiteilija, taiteen tutkija Pilvi Porkola (2023) kertoo tämän liittyvän tiedon paikantumiseen, eli ymmärretään asioiden kontekstiherkkyys, esimerkiksi tutkijan lähtökohdat ja näiden lähtökohtien auki kirjoittaminen ja reflektointi.

Kuva 3. Naked Lady 2023. Kyseinen teos on Helmut Newtonin valokuvan Domestic Nude, Young woman lying under my desk, 1992, inspiroima.

Alkuperäinen Naked Lady (kuva 3.) versiointini pukeutui vain alushousuihin ja toppiin. Lopullisessa teoksessa hänen vaatetuksensa on hieman vaihdellut kuvauspaikkojen mukaan huomioiden turvallisen tilan ja muiden kulttuurit sekä uskonnot. Esimerkiksi yksi kuvauspaikoistamme oli muslimien pitämä lounaskahvila, jolloin puin nakupukuni alle t-paidan ja pyöräilyshortsit. Tämän osuuden leikkasin kuitenkin niin, että itseäni ei juurikaan näy, sillä asu ei näyttänytkään mielestäni hyvältä ruudulla.

Tietysti kaikenlaiset yhteenotot antavat hyvää tutkintamateriaalia esimerkiksi valtarakenteiden tarkasteluun ja sainkin videolle tilanteen, jossa vartija puuttuu toimintaamme metroasemalla. Tämän kohtauksen käyttöä mietin pitkään vartijan anonymiteetin kannalta, mutta koska se oli niin inspiroivaa, päädyin hyödyntämään myös kyseisen kohtauksen. Taiteellisena valintana peitin vartijan kasvot Tinder-deittisovelluksen logolla.

2.3.1 Vamma ja seksuaalisuus

Itse ajattelin, että oma vamma ei olisi seksualisoivaa vaan ominaisuus, mutta koska teostani varten pyörin useamman päivän alusvaatteisillani ihmisten ilmoilla, niin en ole enää varma. Teoksessani on kuitenkin seksuaalisuuteen viittaavaa kuvastoa. Toisaalta olen miettinyt myös sitä, onko se minun tai ikäpolveni käsitys feminismistä, että on jotenkin rohkeaa esiintyä pienissä vaatteissa julkisessa tilassa, yrittäen ilmentää katsojalle sitä, kuinka kaikki olemme vaatteidemme alla alasti. Vaatteet kuitenkin edustavat vahvasti naisen yhteiskunnallista asemaa ja jopa meneillään olevaa maailmantilannetta. Esimerkiksi muodissa hameen helma nousee korkeammalle, kun eletään hyviä taloudellisia aikoja. Helman pituus taas kasvaa silloin kun taloudella menee huonosti. (Mulvey & Richards 2007,6.) Alusvaatteet linkittyvät vahvasti moraaliin ja kun niissä tai uima-asuissa esiinnyttäen julkisessa tilassa, niin haastetaan katsojien suvaitsevaisuutta (Mulvey & Richards 2007,7).

Alkuperäisessä ideassani minulla oli myös pohdinnassa Naked Ladylle oman Onlyfans-tilin luominen. Luovuin kuitenkin ajatuksesta, sillä en halunnut

halventaa videolla esiintyvän seksityöntekijän ammattia keikistelemällä alustalla piirrettyssä alastonpuvussa. Kuitenkin on mainittava, että opinnäytteeni kirjoituksen loppumetreillä Aalto-yliopisto aiheutti, keskustelua avaavan mediakohun, kun taiteilija Aku Meriläinen näytti kuvataidekasvatuksen opiskelijoille opettamallaan Valta ja Performatiivisuus- kurssilla itse luomaansa pornografista sisältöä, jota hän julkaisee myös Onlyfans- sivustolla. Tarkoituksenaan hänellä oli riisua mieskatse (male gaze), josta kirjoitan luvussa 3.3. Meriläinen on MS-tautia sairastava muunsukupuolinen taiteilija ja Aallon tohtoriopiskelija. Hän on tehnyt mm. Nakurampa projektia Koneen Säätiön apurahalla.

Aiemmin omia taiteellisia projekteja tehdessäni olen pohtinut sitä, kenen teos on, jos käytän avustajaa, sillä avustajan käyttö on itselleni monissa tilanteissa tarpeellista tai jopa välttämätöntä. Mutta nyt suhtaudun asiaan niin kuin se on. Vaikka käytän muita kuvaajia apunani, teos on minun. Se, että joku muu painaa kameran laukaisinta ei poista minun taiteellista näkemystäni tai oikeuttani teokseen.

3. Kaiken takana on nainen

Taiteen kentällä naisten aktiivinen toimijuus sai jalansijaa verrattain myöhään. Honor & Fleming (2001, 28–29) kirjoittavat miehisen ylivallan vaikuttaneen taiteen piirissä aikojen alusta saakka. Vaikka poikkeuksiakin löytyy joukosta, niin naistaiteilijat eivät esimerkiksi saaneet koulututtautua ja heidän kuva-aiheidensa tuli usein esittää vain kukka-asetelmia ja muuta naissukupuolelle soveliaana pidettyä.

1800-luvun lopussa Suomeenkin rantautui naistaiteilijoiden halu saada oma äänensä kuuluviin ja naiset alkoivat kuvaamaan heille epäsovinnaisia aihepiirejä kuten yhdistivät dekadentteina pidettyjä piirteitä naiseuteen. Tätä pidettiin jopa perverssinä, sillä naisen paikan ajateltiin edelleen olevan kotona ja tarkoittavan äitiyttä. Monet naistaiteilijat valitsivatkin itsenäisen elämän ilman avioliittoa. (Karjalainen 2001, 14–15.)

3.1 Aallon harjalla

Feminismillä tarkoitetaan sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä aatesuuntia ja filosofioita. Feminismin tarkoitus on edesauttaa tasa-arvoa (Porkola 2023.) Historiallisesti feminismi jaetaan neljään eri aaltoon. Näistä ensimmäinen alkoi 1700-luvun loppupuolella tarkoituksenaan ajaa tasa-arvotyötä ja saavuttaa naisille äänioikeus sekä oikeus asettua ehdolle vaaleissa. Tämän aallon aikana vaikuttivat niin kutsutut naisasianaiset, joiden päämääränä oli ajaa tyttöjen oikeutta koulusivistyksen pariin. Tätä vaihetta kutsutaan myös liberaalifeminismiksi. Tämän aallon varsinaisena lähtölaukauksena pidetään vuonna 1848 järjestettyä Naisten oikeuksien konferenssia, Yhdysvaltojen Seneca Fallsissa. (Hantula 2022.)

Ensimmäinen aalto hiipui pikkuhiljaa sen jälkeen, kun sen päätavoite eli naisten äänioikeus oli saavutettu. Toinen aalto sen sijaan nosti päätään 1960-luvulla keskeisinä kysymyksinään naisten itsemääräämisoikeus ja sukupuolten välisen vallan jakautuminen. Yhdysvalloissa tämän aallon tarkoitus oli vapauttaa naiset

kotirouvan roolista. Suomessa haluttiin naisille parempia mahdollisuuksia työntekoon. Hanna Hantula (2022) kirjoittaa, että aaltoteoria sai nimensä Martha Leinman Learin artikkelista *The Second Feminist Wave*, joka julkaistiin *The Times* lehdessä. Feminismi sanana otettiin kotikielessämme käyttöön kuitenkin vasta 1970-luvulla ja alkuun se toimikin enemmän pilkkanimenä. Kolmas aalto jatkui melko saumattomasti toisesta aallosta ilman suurempaa suvantoa. Tämä aalto vaikutti 1990-luvulla ja alkuun sitä herjattiin postfeminismiksi väittäen feminismin näin tehneen itsensä tarpeettomaksi. Tällä hetkellä elämme neljättä aaltoa, johon kuuluu esimerkiksi intersektionaalinen feminismi. Neljäs aalto keskittyy enemmän esimerkiksi seksuaalisen häirinnän ja sukupuolen moninaisuuden kysymyksiin. Intersektionaalisuus on käsite, joka on levinnyt nimenomaan feministisen tutkimuksen piiristä muille akateemisille tutkimuksen aloille. (Porkola 2022.)

3.2 Feministinen teoria ja taiteellinen tutkimus

Feministinen teoria olettaa naiseuden perustuvan identiteettiin, joka tuo esiin feministisiä tavoitteita sekä muita intressejä. Kuitenkin tämä identiteetti on myös melko kapea ja esimerkiksi nykypäivänä feminismin ajatellaan olevan enemmän kaiken kattavaa. Intersektionaalinen feminismi käsitteenä on ollut käytössä jo vuodesta 1989. Tämän feminismin käsitteen mukaan henkilö voi kärsiä useammasta eri syrjinnän osa-alueesta naiseuden lisäksi, jolloin epätasa-arvoisuus kasautuu tiettyjen ihmisryhmien päälle. Termiä on paljon käytetty poc-ihmisiin liittyvässä syrjintänä, mutta se koskettaa vahvasti myös vammaisväestöä, johon itse kuulun. Taiteellisessa tutkimuksessa feminismiä voi käyttää laajasti ja sen avulla voidaan tuoda esiin esimerkiksi tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä. Porkola (2023) toteaa seuraavasti:

—käsitukset tiedon paikantuneisuudesta, subjektijaon purkautumisesta tutkimuksessa, kokemuksellisuus ja tutkimuksen ruumiillisuus ovat usein tärkeintä sekä feministiselle tutkimukselle, että taiteelliselle tutkimukselle.

3.3 Naisen kuvaaminen

Miesten ja naisten representaatiot ovat olleet erilaiset kautta aikain. Rossin (2022, 115) mukaan miehisyyden kuvaamisessa on esimerkiksi käytetty sekä kauneutta että harmoniaa, kuin myös valtaa, voimaa, auktoriteettia ja tilan hallintaa. Kauneuskin siis kuului alun perin miehille ja naiskauneus katsottiin olevan aviomiehen tai isän, jonkun naista hallitsevan miehen etuoikeus ja aikaansaannos merkiten näin miehen asemaa ja vaurautta. Vasta 1800-luvulla naiskauneuden ajateltiin liittyvän naisiin ja kauneus ylipäänsä sai feminiinisen kaiun. Tällöin miesten muoti hylkäsi koristautumisen ja tämä koettiin vain naisille kuuluvaksi.

Elokuvakerronnassa naista on tarkasteltu kautta aikain miehisen katseen kautta. Tämän teorian kehitti elokuvateoreetikko Laura Mulvey ja se julkaistiin ensi kertaa vuonna 1975. Kaarina Nikunen (1996, 35) kertoo teorian pohjautuvan psykoanalyttiseen elokuvateoriaan. Mulveyn teorian mukaan nainen toimii kuvassa vain miehisen halun kohteena. Mies nähdään aktiivisena toimijana, kun nainen on passiivinen objekti. Nainen voidaan nähdä myös uhkana ja tässä teoriassa kuvakerronnan mielihyvä rakentuu miehiselle halulle ja luo stereotypian tavalle, jolla naista tulee katsoa. Tämä loi jalansijaa feministiselle elokuvateorialle ja nimenomaisesti feministisille avantgarde-elokuville. Näissä lajityypillisesti rikotaan elokuvan illuusio estämällä miehin katse. Tämä tapahtuu tekoprosessin läpinäkyväksi saattamisella, sekä toistolla ja kameran suoralla puhuttelulla. (Nikunen 1996, 36–37.) Tässä kohtaa hyvä palata sivulla 14 mainittuun Meriläisen tapaukseen, jossa otettu huomioon myös muunsukupuolisen tahto riisua mieskatse.

Kuitenkaan naisten asema ei tänä päivänäkään ole valkokankaalla tai sen takana tasa-arvoinen. Naisten pääseminen kameran toiselle puolelle ei ole ollut itsestäänselvyys. Mediatutkija Tarja Savolainen (2022, 43) kirjoittaa, että Suomessa naisten vakiintuminen pitkien elokuvien ohjaajina tapahtui vasta 2000-luvulla, ja edelleenkin vain joka kolmas alalle koulutetuista naisista pääsee ohjaamaan pitkän elokuvan.

Naishahmot taasen noudattavat tiettyä ennakko-oletettua hahmosuunnittelua. Savolainen (2022, 86) kertoo, että rahoittajat saattavat puuttua elokuvien tekoon vielä tuotantovaiheessa esimerkiksi pyytämällä lisää hymyileviä ja stereotyyppisiä naishahmoja. Elokuviissa naisen tulee toimia tietyn kaavan mukaan, mikä yleensä menee niin, että nainen on miellyttävä ja joku mieshahmo on kiinnostunut naisesta. Liikkuvan kuvan naishahmoja rajaa siis heteronormatiivinen ajattelu. Puhutaan niin sanotusta miellyttävästä naishahmosta. Epämiellyttävinä naishahmoina rahoittajat ovat pitäneet esimerkiksi flegmaattisia, ei-päämäärätietoisia ja seksuaalisesti aktiivisia naisrooleja. Naishahmon tulee kuitenkin olla seksuaalisesti haluttava ja tarjolla mieshahmolle. (Savolainen, 2022 85–87.) Tämä luo mielestäni melkoisen arvostiriidan ja olenkin iloinen, että tänä vuonna Oscarin roolistaan *Poor Things* elokuvan Bella Baxterina voitti Emma Stone. Elokuvasa Bella löytää oman seksuaalisuutensa eikä epäröi nauttia siitä. Vaikka kyseinen elokuva ei ole naisohjaajan tekemä, ohjaajana toimi Yorgos Lanthimos, niin se on mielestäni ihanan feministinen, sekä oikeastaan vammaispoliittinenkin. Tarinassa Bella saa uudet aivot ja hänen kehitystään kuvataan, kuinka hän oppii uusia asioita niin kuin lapsi. Itselleni hänen toimintansa on suora viittaus aivovauriokuntoutujien pariin, ihan kävelystä ja muista eleistä lähtien. Judith Butlerin (2008, 53–54) mukaan

Feministisen politiikan ei tulisi perustua feministisen subjektin identiteettiin, jos kerran subjekti muotoutuu valtakentässä, joka säännönmukaisesti kätketään perustaa puolustaessa. Ehkä ”edustus” on paradoksaalisesti mielekästä feminismille ainoastaan silloin, kun ”naisten” subjektia ei mitenkään oleteta.

Mielestäni tämä lainaus kuvastaa hyvin liikkuvan kuvan alaa, johon omaakin kokeellista elokuvaani peilaan. Eli koen alan olevan hyvin miesvoittainen, eikä naistoimijuus ole vielä tasa-arvoinen miehisen edustuksen kanssa.

Naistoimijuudella tarkoitan Butlerin mainitsemaa subjektia. Lempiäinen (2001, 22) kirjoittaa aiheesta, että subjekti viittaa etenkin filosofien käsitteistössä toimijuuteen. Monet yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat taas suosivat tekijyyden ja toimijuuden käsitteitä subjektin sijaan. Feministinen tutkimus korostaa erityisesti naisten toiminnan tärkeyttä ja yksilön toimijuutta.

4. Helmut Newton ja naiset

Helmut Newton (1920–2004) oli valokuvaaja, joka muutti naisen ja naiseuden kuvaamista muotikuvissa erityisesti 1960- ja 70-luvuilla. Vaikka vahvaa tulkintaansa hän jatkoi tämän jälkeenkin. Hän esitti naiset vahvoina ja seksuaalisesti voimaantuneina. Hän rikkoi rajoja verrattuna aiempaan kuvastoon, jossa nainen määriteltiin äitiyden tai kodista huolta pitävän hahmon kautta. Newton toi naiskuviinsa tahtoa ilmaista nainen myös ihmisenä, jolla on oma ääni ja identiteetti. (Mendes 2019.) Nykypäivästä käsin katsottuna Newtonin kuvat saattavat vaikuttaa seksistisiltä ja niitä tarkastellessa ei voi välttyä jo mainitun miehisen katseen (male gaze) käsitteeltä. Tarkoittaen naisen kuvaamista seksuaalisena objektina, heteroseksuaalisen mieskatsojan iloksi. Aikoinaan Newtonin valokuvat linkittyivät vahvasti feministiseen liikkeeseen ja sen luomaan kuvastoon. Ne myös edesauttoivat erilaisen naiskuvan syntymistä valokuvataiteen kentälle. Mielestäni Newton kuvaa naishahmonsa vahvoina, aktiivisina toimijoina, jotka ainakin näyttävät ottavan vallan kuvaustilanteessa. Newtonin kuvia pidettiin kuitenkin niin provokatiivisina, että hänellä ei ollut ainuttakaan näyttelyä ennen vuotta 2011 missään Yhdysvaltojen merkittävässä museoissa. Tämä johtui Newtonin valokuvien alastonkuvastosta, joka oli ilmeisesti liian pornografista konservatiiviselle Amerikalle, jossa tänä päivänäkin sensuroidaan taidehistoriallista naiskuvausta esimerkiksi kuvataiteen oppitunneilta puhumattakaan aborttilainsäädännön kiristämisestä ja muista keinoista pyrkiä rajoittamaan naisen oikeutta vartalonsa.

Esimerkiksi nostan Newtonin valokuvan Bergström over Paris (kuva 4). Tähän kuvaan minulla on pidempiaikainen suhde ja olen käyttänyt sitä esimerkiksi opinnäytteeni kokeellisessa elokuvassa animoituna avauskuvana teokselleni (kuva 5). Tämä kuva on Olivia Singerin (2015) mukaan esimerkki Newtonin taidosta luoda vahva ja aktiivinen naishahmo. Teos kuvaa malli Gunilla Bergströmiä ja hänet on sommiteltu asetelmaan kuin Diego Velasquezin maalaus Rokeby Venus vuodelta 1651 (kuva 5). Velasquezin maalaus on tunnettu esimerkki tuolle vuosisadalle tyypillisestä tavasta kuvata nainen

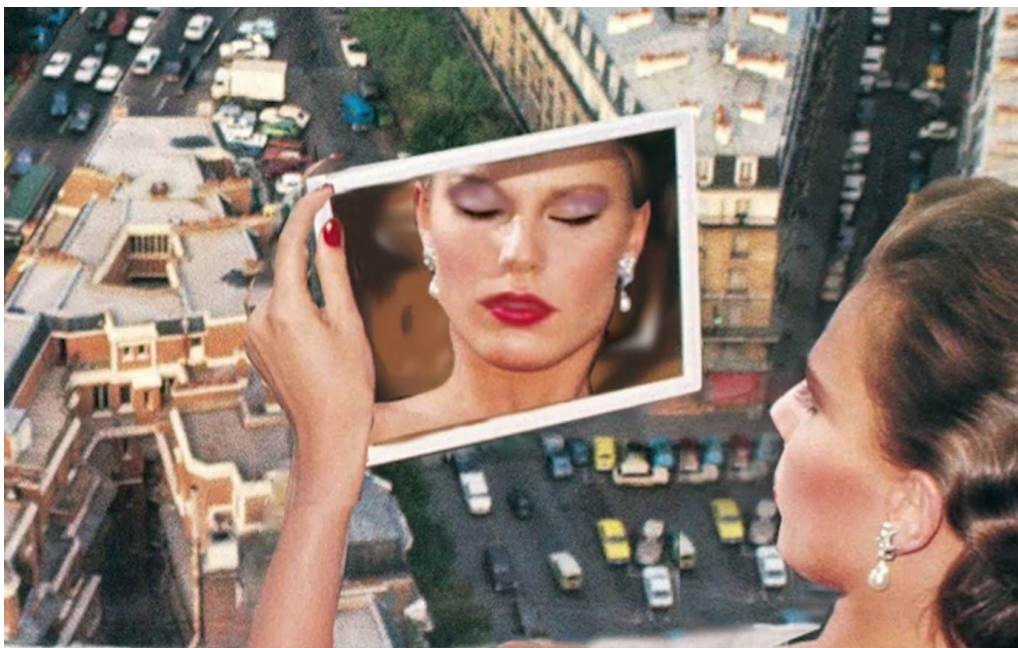
passiivisena. Peilikuvana Venuksesta heijastuu vain epämääräinen sumeus. Newtonin teoksessa peilikuva on taas kristallinkirkas ja mallina oleva Bergström näyttää olevan tietoinen itsestään ja kyvyistään. (Singer 2015.)

Kuva 4. Helmut Newton: Bergström over Paris (1976)

Kuva 5. Diego Velasquez: Rokeby Venus (1651)

Kuva 5. Kuvakaappaus teoksestani *Toinen puoli, koko tarina*. Kohdasta, jossa olen animoinut Newtonin teosta photomotion tekniikalla.

Helmut Newton tunnettiin lempinimellä King of Kink, mikä voidaan kääntää omituisuuden kuninkaaksi, vaikka tiedämme lempinimen viittaavaan perverssiin. Francoise Marquet (2000, 13) kirjoittaa, että Newtonia syytettiin aikanaan misogyniasta, vaikka kuvien tarkoitus on nimenomaisesti vapautua siitä ja siksi ne voitiinkin kokea niin radikaaleina ja shokeeraavina. Naiset olivat jotain, mitä heidän ei oletettu olevan. Kuvia katsoessa on hyvä huomioida ajankuva, johon kuuluu esimerkiksi ehkäisytablettien keksiminen ja sitä seurannut seksuaalinen vallankumous. Naisilla oli ensimmäistä kertaa valta määrittellä kehostaan esimerkiksi raskaaksi tulemisen suhteen.

Newtonin kapealta näyttävässä naiskuvassa itseäni erityisesti viehättää, tästä päivästä tarkasteltuna, hänen kiinnostuksensa tuoda myös vammaiskuvastoa esiin. Toki on nähtävissä, että hänen valitsemansa mallit vain esittävät vammaisia, mutta ajatellen vammaiskuvaston näkyvyyttä esimerkiksi nykypäivän julkaisuissa, niin ei se ole itsestään selvää, saati sitten vuosikymmeniä takaperin. Nykypäivänä tämä kuvasto voidaan nähdä ableistisena juuri vammattomien mallien esittäessä vammautuneita, mutta itse haluaisin ajatella sen edistykselliseksi. Muotikuvathan muutenkaan eivät pyri

näyttämään asioita totena, vaan niiden tarkoitus on luoda illuusio. Itse mietin, olivatko sotatraumat osiaan tuomaan tällaista tematiikkaa hänen kuvastoonsa.

Newtonin kuvakulmat saavat mallit näyttämään suurilta, voimakkailta, amatseoneilta, joiden raajat ovat loputtoman pitkiä. Ehkä se on Newtonin syytä, että minun sukupolveni on kasvanut vakiintuneen naiskuvaston parissa, joka on saanut meidät tarkkailemaan omia kehojamme hyvinkin kapean linssin läpi. Varmasti hänen teoksillaan on ollut osuuttaan nykypäiväisen mediakuvaston pornoistumiseen ja niihin hyperseksuaalisiin poseerausasetoihin, joita näemme mainoksissa ja musiikkivideoissa.

Kuvat 6 ja 7 Helmut Newton *Sie Kommen Naked and dressed*

Helmut Newton pukee mallinsa voimakkaasti, silloin kuin heillä on vaatteet päällä. Tätä kutsutaan muotimaailmassa termillä *power dressing* eli voimapukeutuminen. Newton esimerkiksi kuvasi 1980-luvulla *Vogueen* kuvasarjan *Sie Kommen, Naked and Dressed*, (kuvat 6&7) jossa mallit ovat pukeutuneina jakkupukuihin ja korkokenkiin, sekä toisessa kuvassa samassa asetelmassa ilman vaatteita, vain korkokengät jaloissaan. (Halmesmaa 2014, 31.)

Korkokengät ovat nykyään yleisesti tunnettuja naiseuden symboleita. Ne keksittiin 1600-luvulla Euroopassa (Steele 2006, 253). Aluksi korkokenkiä

käyttivät sekä miehet että naiset. Kuitenkin miesten muoti hylkäsi pian korkeat korot. Nykyään on yleisesti tiedossa, että korkokengät lisäävät naisen houkuttelevuutta seksuaalisesti (Semmelhack, 2006 233). Korkokenkiä voidaan pitää myös symbolina sille, että nainen on haavoittuvainen ja alisteinen miehelle, johtuen siitä, että ne kuuluvat tänä päivänä vain naisten vaatekaappiin. Toisaalta ajatellaan myös, että ne ovat voimauttavat juuri siksi, että ne ovat naisten yksinoikeus. Steelen (2006, 253) mukaan naisten muoti suosii myös muita kenkiä, mutta kenkäfetissi koskee yleensä vain korkokenkiä. Steele (2006, 251) kirjoittaa, että esimerkiksi 1800-luvulla muoti peitti naisten nilkat ja jalkaterät koska ne liittyivät eroottisiin haluihin. Steele (2006, 250) tuo esiin myös kiintoisan tulkinnan alkuperäisestä Tuhkimo sadusta, jossa Tuhkimon ilkeät sisarpuolet leikkaavat irti varpaansa ja kantapäätänsä yrittäessään mahduttaa Tuhkimon lasikenkää omiin jalkoihinsa. Tämä viittaa hänen mukaansa jalkojen erotisoimiseen, sillä pieniä, kauniita jalkoja pidettiin arvossa.

Muotikuvissa korkokengät ovat tyypillisiä, mutta jokainen niitä käyttänyt tietää, etteivät ne varsinaisesti kovin käyttäjäystävällisiä ole. Helmut Newton kuvasi paljon korkokenkiä –tai tarkennettuna naisia käyttämässä korkokenkiä. Oliko se hänen keinonsa voimaannuttaa nainen vai tehdä hänestä alisteinen? Itse Newton on ilmaissut ottaneensa esimerkiksi röntgenkuvia naisista korkokengät jaloissaan tyydyttääkseen kiinnostuksensa korkokenkiä kohtaan (2000, 114). Omassa taiteellisessa opinnäytteessäni korkokengät ovat kahden esiintyjän vaatetuksena, ja ääninauhalla mainitaan toive heittää ne pois.

4.1 Alice Springs

Omaa tutkielmaani varten olin erityisen kiinnostunut Newtonin Nudes teemaisesta kuvastosta. Tätä tutkiessa minulle selvisi hänen ikoninen vaikutuksensa muotivalokuvaajana, sekä se, että kaiken takana on todellakin nainen. Helmut Newtonin muusana, innoittajana, sekä työparina toimi hänen

vaimonsa June Newton, joka tuli tunnetuksi taiteilijanimellä Alice Springs. Kun katson hänen kuviaan, voisin kuvitella niitä Helmut Newtonin ottamiksi. Vaikka Alice Springsin kuva-aiheet ovat usein muotokuvia kuuluisista henkilöistä, niin niistä löytyy samanlaista vahvuutta kuin aviomieheltään. Kuvattava henkilö nostetaan päärooliin vahvana ja itsenäisenä hahmona. Springsin kuvissa on usein myös kuvattavien lapsia. Äidit eivät kuitenkaan kannattele lapsiaan madonnamaisesti vaan puolihuolimattoman näköisesti, sanoisin jopa epä-äidillisesti. Tämä luo mielenkiintoisen kontrastin äitikuvastoon, jota olemme tottuneet näkemään. Löysin Alice Springsiltä myös muutaman alastonkuvan, tämä voisi viitata siihen, että niitä on enemmänkin. Kuvissa mallit esiintyvät vahvoina toimijoina, jotka katsovat intensiivisesti kameraan – mitään anteeksipyytämättä.

4.2 Minä

Opinnäytteeni taiteellista osuutta tehdessäni huomasin putoavani siihen ansaan, että omia tekemisiäni johtaa se kuvasto, jonka parissa olen tottunut toimimaan. Tällöin alan kyseenalaistaa sen. Nykypäivänä kuulutetaan monimuotoisuuden perään ja huomaan toteuttaneeni oman naiskuvani pelkkien kapeaan länsimaiseen ihanteeseen mahtuvien naisten kanssa. Itse teen toki poikkeuksen omalla liikuntavammallani, mutta koska en ole alkuperäisvammainen, eli vammani on aikuisiällä aiheutunut, niin olen ajattelultani enemmän vammaton, vaikka vammaispoliittista agenda pyrinkin ajamaan.

Ihmisen aivot kehittyvät noin 25-vuotiaaksi saakka, jolloin otsa- ja ohimolohkot ovat saavuttaneet muotonsa. Aivojen kehityksen kannalta herkintä ikää on nuoruus, jolloin hermoyhteyksiä eli synapseja, muodostuu, lakkaa ja järjestyy uudelleen. Ihmisen aivot pystyvät luomaan uusia hermoyhteyksiä myös tämän jälkeen ja on todistettua, että elinikäinen oppiminen on tosiasia. Kuitenkin puberteetti-ikäinen oppii monia asioita ja tapoja, jotka säilyvät pitkälle aikuisuuteen, vaikka ne olisi myöhemmin kyseenalaistettu. Oma naiskuvani rakentuu hyvin pitkälle 90-luvun TV-viihteen pariin ja siihen, mitä Hollywoodin

tähtihautomo sattui nuorille verkkokalvoillemme suodattamaan. Nainen oli kaunis, hoikka ja vaaleaihoinen. Seksuaaliselta suuntautumiseltaan hän oli hetero. Naisen keho koettiin silloin, ja varmasti edelleenkin, samaan aikaan haluttavana ja vaarallisena. Muistan ajan kuin Baywatch naisnäyttelijöiden juoksukohtaukset olivat omiaan liimaamaan kansan televisiovastaanottimien ääreen. Myös maaleja mainostanut Panu-tyttö kiellettiin markkinatuomioistuimen toimesta vuonna 1994, sillä hahmon katsottiin olevan korostetun seksuaalinen markkinoimaan tuotteeseensa nähden. Panu-tytöllä oli suuret rinnat ja rintavako näkyvillä. Rossi (2022, 114) kirjoittaa kuinka mainonta toimii hyvänä esimerkkinä siitä, miten kaksijakoista sukupuolieroa ja heteroseksuaalisuutta korostavaa kuvastoa on pyritty pitämään prioriteettina. Panu-tytön tapauksessa voidaan ajatella, että kyse oli naisellisuuteen naamioitumisesta, eli tietoisesta feminiinisyyden ylikorostamisesta, jolloin feminiiniset piirteet näyttävät jopa päälle liimatuilta ja koomisilta. (Nikunen 1996, 61). Olisivatko katsojat hyväksyneet hahmon, jos hän olisi pukeutunut maskuliinisesti työhaalareihin? Väitän että eivät, sillä hahmon olisi silloin ajateltu olevan sopimaton niin sanottuihin miesten töihin.

Nykypäivänä julkiviihteen naiskuva on onneksi ainakin pinnallisesti monimuotoisempi. Kuitenkin on edelleen poikkeavaa nähdä esimerkiksi vammaisen naisen elokuvan pääosassa.

5. Taiteen etiikka ja tulkinta

Opinnäytteeni taiteellista osuutta tehdessä olen joutunut pohtimaan eettisiä kysymyksiä. Jari Jula (2007, 18) kirjoittaa, että kuvataiteilija tuo teoksissaan esiin oman näkökantansa ja näin ollen teos ilmentää taiteilijan omaa moraalista näkemystä. Hän kuitenkin jatkaa, että taiteilija voi ilmentää myös itselleen vastakkaisia käsityksiä moraalista. Oma hahmoni Naked Lady on suoraan saanut inspiraationsa muotisuunnittelija Vivienne Westwoodin mallistoista, joissa vaatteisiin on painettu piirretyn kaltaisia alastonprinttejä. Toisaalta Tärähtäneet Ämmät (Katariina Haikala ja Vilma Metteri) tekivät myös karvalegginsejä Taideteollisen Korkeakoulun joulumyyjäisiin 2010-luvun taitteessa. Tällöin punnintaan joutuu oma moraalini, onko oikein toistaa jo useampaan kertaan tehtyä konseptia. Itse ajattelen, että oma hahmoni on kuitenkin siinä mielessä uniikki, että hahmoa ei ole tarkoitettu kaupalliseksi, vaan hän on oma performatiivinen alter egoni. Roolihahmo, jonka puen ylleni. Helena Sederholm (2000, 9) vertaa nykytaiteen roolia ja mielikuvia modernismin taiteisiin:

”Modernistiset taiteilijat uskoivat pystyvänsä luomaan uutta ja ennennäkemätöntä. Nykyisin uusiokäytetään olemassaolevia ja tuttuja elementtejä. Niistä voidaan muodostaa loputtomasti yhdistelmiä, joissa on jotakin uutta ja jotakin vanhaa. Yleensä uutta on mielikuvituksen luoma ajatus, jonka avulla elementit on sidottu yhteen.”

5.1 Moraali

Toisena moraalisenä kysymyksenä olen miettinyt nuoren seksityöntekijän esiintymistä taiteellisessa opinnäytteessäni. Riistänkö minä hänen vartaloon, kun olen tuonut hänet teokseeni. Toisaalta sama olisi voitu toteuttaa näyttelijän tai tanssijan vartaloa ja esitystä hyödyntäen, eikä tämä olisi aiheuttanut moraalisia pohdintoja itsessäni. Olisiko tilanne kuitenkin ollut eri, jos joku muu olisi esittänyt henkilöä, joka hän ei ole. Itse olen kuitenkin peräänkuuluttamassa sitä, että nykypäivänä esimerkiksi vammattomien ei tulisi esittää vammaisia

(asia, jonka Helmut Newtonille annoin anteeksi), niin miksi teen eettistä pohdintaa sen suhteen, että vähemmistön edustaja, tässä tapauksessa seksityöntekijä, esiintyy teoksessani itsenään. Kysyin häneltä jälkepäin tuntemuksiaan kuvauksista. Hän kertoi sen olleen itselleen normaali tanssikeikka, eikä hän kokenut kuvauksia mitenkään häiritsevinä tai epämoraalisina, vaan hänelle se oli lähinnä hauska kokemus. Kokeelliseen elokuvaani halusinkin tuoda kohtauksissa ilmi, myös hänen ammattikuntansa hankalaa asemaa työmarkkinoilla. Hän itse toi myös esille Oikeus työhön kansalaisaloitteen kuvauksissamme. Tämän aloitteen tarkoituksena on dekriminialisoida seksityö.

Myös Helmut Newtonin valikoituminen teosteni lähtökohdaksi voidaan nähdä moraalisenä ongelmana. Itse valikoin hänet erityisesti alastonkuviansa takia, mutta sukkellettuani syvemmälle hänen maailmaansa törmäsin ajatukseen, että juuri nämä voimakkaat, itsenäiset, vaaleaihoiset naishahmot voidaan nähdä aikansa tyypillisinä stereotyyppioina arjalaisen rodun edustajista (Nogradi nd). Tämä ei tullut edes mieleeni sillä Newton oli juutalainen ja pakeni kotimaastaan Saksasta kansallissosialistien vainoja Singaporen kautta Australiaan. Kuitenkin Newton on ilmaissut myös ihailunsa elokuvaohjaaja Leni Riefensthalin työtä kohtaan. Riefensthal on tunnettu teostensa kytkeytymisestä antisemitistiseen propagandaan, vaikka hän itse oli asiayhteyden kieltänytkin. Helmut Newton Foundationin tuottamassa kirjassa *Helmut Newton Work (2000,182) Big Nudes* teossarjan kerrotaan inspiroituneen saksalaisen sanomalehden artikkelista, ja siitä syntyneistä valokuvista, joilla etsittiin terroristeja. Newtonin teossarja kulkikin aluksi nimellä ”*The Terrorists*”. Tähän aiheeseen en tässä tutkielmassa perehdy. On kuitenkin hyvä tiedostaa, ettei mikään ole mustavalkoista. Dewey (2010, 11–14) kirjoittaa taideteosten kokemisesta, että kun teokset on irrotettu olemassa olevista olosuhteista niin niitä alkaa ympäröidä verho, joka poistaa kaiken muun ja nostaa taiteen jalustalle. Tämä aito ja niin sanotusti ylevöitetty taide on käsityksemme taiteesta ja tämän käsityksen pohjalta olemme valmiita antamaan paljonkin taiteilijoille anteeksi. Esimerkiksi taidemaalari Tyko Sallinen oli väkivaltainen niin vaimoan kuin lapsiaan kohtaan, samoin kuin Pablo Picasso (Kanerva 2019, 51–57, 78–84). Myös monella muulla ”taiteilijanerolla”

oli samanlaisia piirteitä ja käsityksiä itsestään naisia parempana olentona. Ehkä tämä patriarkaatin luoma ajattelumalli antaa itsellenikin oikeutuksen katsoa Newtonin teoksia vaaleanpunaisten linssien läpi.

5.2. Girl Power ja teosten tulkinta

Tutkielmani otsikko viittaa 1990-luvun tyttöyden ulosmarssiin. Tämä huipentui Spice Girls yhtyeen muodostaman Girl Power tematiikan ympärille. Oli lupa olla tyttö ja tyttömäinen. Yhtyettä voidaan pitää konseptina, jossa sen jäsenet esitellään tavallisina tyttöinä, erilaisina persoonina. Näiden hahmojen katsotaan tuovan yhteen niin populaarista kuin uusliberalististakin feminisimiä. Spice Girlsia seurasi lukuisa joukko muita yhtyeitä ja artisteja, jotka rynnivät tyttöyden markkinoille. Markkinathan ne todellakin olivat, sillä kaiken tarkoitus oli voimaantumisen ohessa saattaa tyttöjä populaarikulttuurin ja sen oheistuotteiden kuluttajiksi.

Aiempaa tyttöenergiaa edustivat esimerkiksi Shirley Templen elokuvat ja Anni Polvan Tiina-kirjat. Kuvataiteen saralla tyttöyttä on tutkinut esimerkiksi Katja Tukiainen. Tukiainen (2022, 29) kirjoittaa työskentelystään, ettei hän 1990-luvulla aloittanut taiteellista työtään teoriomielessä, vaan hänen luomansa Tyttöarmeija oli hänelle itselleen itseilmaisua ja hauskanpitoakin, mikä tapahtui sen kautta, että hän piti hiljaisen vallan omissa käsissään. Se oli keino kapinoida taiteen kirjoittamattomia sääntöjä vastaan. Tukiainen (2022, 29) jatkaa ”Valtasuhteiden analysointi tapahtui arkisissa keskusteluissa, osin niihin sisään kasvaneena ja silti niihin reagoiden.” Katve-Kaisa Kontturi (2006, 12–14) kirjoittaa siitä, kuinka taide voi joutua tekstille alisteiseen asemaan, tarkoittaen, että feministisiä teoksia tulkitaan usein kontekstilähtöisesti. Tässä tulkintatavassa aloitetaan teoksen analysointi tekstistä ja sosiaalisesta sanomasta ja vasta sen jälkeen pohditaan itse teoksen sanomaa.

Itse koen, että tämänkaltainen arvio esimerkiksi omista teoksistani ei olisi kovin osuva. Oma työskentelytapani on runsas ja kerään paljon referenssiaineistoa. Siinä missä monet taiteilijat tekevät paljon luonnoksia, itse työstän asiat

päässäni. Usein minulla on selkeä visio mitä teokseltani haluan, kuitenkin tämä visio on epästabiili, se muotoutuu ja muuttuu tehdessä, riippuen olemassa olevista resursseista. Rakennan tasoja, pyyhin, poista, lisään, aloitan alusta. Teoksien analysointi on itsellenikin vaikeaa, sillä se on voinut sisältää niin monia työvaiheita muodostuessaan siihen pisteeseen, missä katsoja sen näkee. En koe sitä edes erityisen merkityksellisenä, että katsoja näkisi saman kuin minä. Itsekin usein näyttelyissä luen tekstin vasta jälkikäteen, näin teoksiin voi uppoutua ilman annettua ajattelumallia. Tähänkin kokeelliseen elokuvaan on liimattu useita metatasoja, joilla viitataan esimerkiksi päivän poliittisiin asioihin. Niitä ei ole kuvauksissa suunniteltu, mutta editointiohjelman äärellä syntyi lukuisia ideoita. Ne todennäköisesti vaatisivat katsojalle auki kirjoituksen. Näistä mainittakoon esimerkiksi metrokohtaus, jossa kuulutus kertoo saavuttavan Itäkeskukseen, vaikka nähtävillä on, että olemme Siilitiellä. Tämä Itäkeskus viittaus on suora vastakommentti loikkauskohun aiheuttaneelle kansanedustajalle, joka tovi sitten ilmaisi järkytyksensä Itäkeskuksesta löytyviä moskeijoita kohtaan.

5.3 Tekijän kuolema

Sederholm (2000,18) kirjoittaa, että taiteet ja populaarikulttuuri alkoivat sekoittua 1960-luvulla. Tällöin puhuttiin myös tekijän kuolemasta, eli siitä, että taiteilija tekee teoksen tiettyyn vaiheeseen ja vastaanottaja täydentää sen omilla tulkinnoillaan ja kokemuksillaan. Mielestäni omassa videoteoksessani tämä on olennaisena osana. Teoksen alkuperäinen tarkoitus oli lisätä siihen liitetyn musiikkikappaleen kuuntelukertoja ja saada lisänäkyvyyttä artistille. Kuitenkin lopullinen teos on omalta osaltani kokeellinen elokuva ja pidän sitä taideteoksena enemmän kuin kaupallisen tuotoksen ennakkomarkkinointi materiaalina. Se miten vastaanottajat tulevat reagoimaan on mielestäni tässä tutkielmassa epärelevanttia, sillä se vaatisi ihan erillisen otannan. Kuitenkin taiteen kokijat ja videon katsojat voivat tulkita teokseni täysin eri lailla kuin se mistä lähtökohdista olen itse lähtenyt aiheessa liikkeelle.

Sederholm (2000,19) neuvoo perustelemaan oman tulkintansa vakuuttavasti, jolloin on helpompi saada omana pitämät merkitykselliset piirteet muiden havaittaviksi. Itse en kuitenkaan liiaksi halua alleviivata omia näkemyksiäni tulevien katsojien kokemuksiä ajatellen. Jokainen tehkoon oman tulkintansa. Liikkuvassa kuvassa on myös mielestäni helpompi luoda uusia tulkintoja ja tarkastella teoksen kerroksia useammilla katselukerroilla. Toki jos katsoja kokee teoksen hankalaksi, huonoksi tai muutoin epäkiinnostavaksi, niin tuskin hän katsoo sitä uudemman kerran.

6. Päätelmät

Vaikka Varton oppien mukaan yritin kohdata tutkimana ilmiön eli feminismin tyhjänä tauluna ja lähteä rakentamaan omaa tutkielmaani ilman ennakkoletuksia tai asenteita, niin koen etten täysin onnistunut tässä. Tutkivan taiteilijan on helppo asettaa työlleen joku motiivi ja päämäärä, jota kohden haluaa edetä. On päättänyt tehdä asiat tietyllä lailla ja asetellut tutkimuskysymykset sekä tulokulmat itselleen suotuisiksi. Omaan tutkielmaani olin into pinkeänä kirjoittamassa Helmut Newtonista feministisen liikkeen airuetta ja aisankannattajaa, koska se oli tieto, jonka löysin hänestä ja olin siitä innoissani. Vasta asiayhteys Leni Riefensthalin ja epäilyt natsipropagandan ihailusta saivat itseni havahtumaan. Olenko kirjoittamassa nyt jotain mitä itse haluan kuvitella, ja joka olisi omalle tutkimusagendalleni mieluista. Kuitenkin tutkijan pitäisi pystyä käsittelemään löytämänsä aineistoon puolueettomasti. Toisaalta tutkija tekee valinnan, mitä lähdeteoksia hän tutkielmaansa valikoi. Itse tietoisesti päädyin Newtonin naiskuvaa ylistäviin teksteihin, kuin, että olisin pureutunut sen kriittiseen puoleen. Tämä sopi enemmän omaan tutkielmaani ja puolsi omaa taiteellista työskentelyäni. Tein siis tietoisesti valinnan. Jos jatkaisin tutkielmaani vielä pidemmälle, saattaisin valita toisin. Tämän aikataulun puitteissa Helmut Newton oli kuitenkin feministi. Tässä voidaan taas palata taiteen eettisten kysymysten ääreen:

—onko suvaitsevainen yhteiskunta sellainen, jossa täytyy suvaita absurdeetteja ja epäoikeudenmukaisuutta—vai onko suvaitsevainen yhteiskunta sellainen, jossa vapauden nimissä ihmiset joutuvat kuulemaan ja lukemaan sellaista, jota eivät haluaisi kuulla ja lukea, jossa on oikeus esittää kritiikkiä ja jossa kritiikin kohteet voivat esittää vastakritiikkiä?” (Gylling 2007, 16)

Helmut Newton ei ole enää kertomassa kuviensa todellisista motiiveista ja mikäli olisi niin hän tuskin kertoisi niistä. Marquet (2000, 22) kirjoittaa ettei Newton koskaan ollut halukas puhumaan valokuvistaan, saati yksityiselämästään.

Omien teosteni motiivi oli tuoda naisia esiin, voimakkaina, vahvoina. Itsenään. Päädyin tässä siis Varton kuvaamaan itsekkyyteen, jota tutkijalta vaaditaan ”ei pidä uskoa muilla olevan vastausta, vaan tulee luottaa itseensä, jopa huomattavasti.” (Varto, 2017, 23.)

Nikusen (1992, 51) mukaan, feminismiin tavoitteena on sekä muuttaa ajan saatossa muodostuneita käsityksiä ja ajattelutapoja, mutta myös vaikuttaa syvällä identiteetin tasolla. Lause saa minut miettimään muutinko mitään vai päädyinkö vain toistamaan annettua kuvastoa. Voiko ylipäänsä yhden ihmisen tekemiset vaikuttaa tässä ajassa kenenkään ajatteluun, kun saatavilla oleva informaatiotulva on niin valtava.

Omissa teoksissani käytän naisellisuutta naamioitumisen välineenä. Tarkoittaen jo esille tuomaani feminiinisyyden korostamista ja liioittelua. Sitä voidaan kutsua ironian politiikaksi (Nikunen 1992, 54). Tämä perustuu Butlerin (2008, 59) teoriaan parodiasta, jossa sukupuoli on tuotettua esitystä, jonka takana on fallisen järjestelmän puitteissa esiin pääsemätön halu. Doanen (1982,78) mukaan nainen on aina ensisijaisesti kuva ja koriste, mikä vaikuttaa siihen, että naispuolisen katsojan on vaikeaa tulkita naisen esitettyä kuvaa, muutoin kuin tämän annetun konvention kautta.

” Nero on jo alkujaan sukupuolittunut termi. Neroa tarkoittava genius-sana on peräisin latinan kielestä ja antiikin Roomasta, jonka uskonnossa genius oli eräänlainen suojelushenki – ja nimenomaan miehen. - - Tämä sukupuolijakauma on länsimaisessa kulttuurissa syvällä: nero on sanana maskuliinisukuinen kaikissa niissä kielissä, joissa on kielipiilliset suvut. (Kanerva 2019,16.)

Tämän loppukaneetin myötä tarkoitus on toivoa, että jokainen ihmisyksilö kykenisi ajoittain tuntemaan neroutta omien tekemisiensä suhteen, vaikka terminologia kuinka sukupuolijakautunutta olisikin. Itselläni ainakin oli nerokas olo, aina kun ratkaisin jonkin taiteelliseen opinnäytteeseen liittyvän tietoteknisen ongelman, tai ymmärsin käyttämäni ohjelmien toimintalogiikan, vähitellen, pala palalta, ihan niin kuin taiteellinen tutkimuskin rakentuu.

Lähteet

- Butler, J. 2008. Hankala Sukupuoli. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Dewey, J. 2010. Taide kokemuksena. Tampere: Niin & Näin.
- Doane, M. 1982.- Film and the masquerade: theorising the female spectator, Screen 23: 3-4. Viitattu 1.11.2024. <https://academic.oup.com/screen/article-abstract/23/3-4/74/1622192?redirectedFrom=fulltext>. Vaatii käyttäjätunnuksen.
- Gylling, H. 2007. Oikeutettua sensuuria vai moraalitonta ilmaisunvapauden rajoittamista. Teoksessa Taiteen etiikka. Jula, J. (toim.). Turku: Areopagus.
- Halmesmaa, M. 2014. Vahva Nainen. Taiteen maisterin opinnäyte. Helsinki: Aalto-yliopisto. Viitattu 14.11.2024. <https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/1f861b7a-c2c5-41e7-bdaf-0bc8873e1299/content>.
- Hantula, H. 2022. Feminismin aallot. Viitattu 28.10.2024 <https://tulva.fi/lue/feminismin-aallot/>.
- Helmut Newton Work. 2000. kuratoinut Newton, J., edit. Heitin, M. Köln, Saksa: Taschen.
- Honor H & Fleming J., 2001 (alkup.1992). Maailman taiteen historia, Helsinki, Otava.
- Jula, J. 2007. Taiteen etiikka, Turku: Areopagus.
- Kanerva, A. 2019. Taiteen musta kirja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Karjalainen, P. 2010. Varjosta Valoon. Pro gradu Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kontturi, K. 2006. Feminismien ristiaallokossa. Keskusteluja taiteen ja teorian kytkennöistä. Turku: Eetos.
- Lempiäinen, K. 2001. Naisellinen feministi, naisfeministisubjekti julkaisussa nainen, naiseus, naisellisuus. Tampere: Taju.

Marquet, F. 2000. Helmut Newton, teoksessa Helmut Newton Work. Köln, Saksa: Taschen.

Mendes, L. 2019. Helmut Newton; a shift in feminity portrayal in fashion photography, Pariisi, Ranska: Paris College of Art. Viitattu 20.9.2024 https://www.academia.edu/40355941/Helmut_Newton_a_shift_in_femininity_portrayal_in_fashion_photography.

Mulvey, K. & Richards, M. 2007. A Century of fashion, the changing image of women 1980s-1990s. Lontoo. UK: Bounty Books.

Nikunen, K. 1996. Naisellisuuden naamiot. Tampere: Tampereen yliopisto.

Nogradi, M. n.d. Imposed Power, Elements of fascism and chauvinism in Helmut Newton`s photography. Viitattu 11.11.2024 https://www.academia.edu/3576073/IMPOSED_POWER_Elements_of_fascism_and_chauvinism_in_Helmut_Newtons_photography.

Porkola, P. 2023. Feminismi ja taiteellinen tutkimus. Viitattu 28.10.2024. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja <https://disco.teak.fi/taiteellinen-tutkimus/feminismi-ja-taiteellinen-tutkimus/>.

Rossi, L.2022. Esteettisten ideaalien sukupuolipolitiikkaa teoksessa kauneuden sukupuoli toim. von Bonnsdorff P. ja Seppä, A. Helsinki: Gaudeamus.

Savolainen, T. 2022. Tasa-arvokupla puhkeaa, naiset ja elokuva Suomessa. Espoo: Aalto Arts Books.

Sederholm, H. 2000. Tämäkö taidetta? Porvoo: WSOY.

Semmelhack, E. 2006, A delicate balance. Women, power and high heels, teoksessa Shoes a history from sandals to sneakers. Toim Riello G & McNeil P. Berg, Oxford and New York, USA.

Singer, O. 2015. Helmut Newton: Bergström over Paris, Another Magazine. Viitattu 13.11.2024 <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/7699/helmut-newton-bergstrom-over-paris>

Steele, V. 2006. Shoes and the erotic imagination teoksessa Shoes a history from sandals to sneakers toim Riello G & McNeil P, Berg, Oxford and New York, USA.

Tukiainen, K. 2022, Tyttöarmeija-kerronnallinen maalaus tilassa. Taideyliopiston kuvataideakatemia: Helsinki. Viitattu 14.11.2024

https://taju.uniarts.fi/bitstream/handle/10024/7534/Tukiainen_Katja_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Varto, J. 2017. Taiteellinen tutkimus. Helsinki: Aalto Arts Books.

Kuvat

Kuva 4 Helmut Newton, Bergström over Paris <https://images-prod.anothermag.com/900/azure/another-prod/340/5/345933.jpg> viitattu 14.11.2024

Kuva 5 Diego Velasquez, Rokeby Venus <https://images-prod.anothermag.com/2000/azure/another-prod/340/6/346265.jpg> viitattu 14.11.2024

Kuvat 6 & 7 Helmut Newton Sie Kommen Naked and Dressed https://www.charitybuzz.com/catalog_items/auction-sie-kommen-dressed-naked-1981-by-helmut-newton-2575503 viitattu 14.11.2024